УДК519.6

О.О. Литвин

Українська інженерно-педагогічна академія, м. Харків, Україна, loo71@bk.ru

ІНТЕГРАЛЬНЕ ПРЕДСТАВЛЕННЯ ЗАЛИШКУ НАБЛИЖЕННЯ ДИФЕРЕНЦІЙОВНИХ ФУНКЦІЙ ІНТЕРПОЛЯЦІЙНИМИ КУБІЧНИМИ ПОЛІНОМАМИ ЗЛАМАЛА-ЖЕНІШЕКА НА ТРИКУТНИКУ

В даній роботі метод побудови явних інтегральних представлень залишкових членів вперше узагальнюється на випадок наближення диференційовних функцій інтерполяційними кубічними поліномами Зламала-Женішека.

ІНТЕРПОЛЯЦІЯ ЗЛАМАЛА-ЖЕНІШЕКА НА ТРИКУТНИКУ, ЗАЛИШОК НАБЛИЖЕННЯ, ІНТЕГРАЛЬНА ФОРМА ЗАЛИШКУ НАБЛИЖЕННЯ

Вступ

Питання інтегрального представлення залишкових членів формул наближення диференційовних функцій було, є і буде одним з найскладніших в обчислювальній математиці. Інтегральні представлення цінні тим, що вони дають точну формулу для залишку наближення диференційовних функцій тим або іншим оператором наближення. В противагу сказаному слід відмітити, що відомі оцінки похибки наближення, які можуть бути отримані з інтегральних представлень, використовують деякі параметри, які задані не точно, а належать деякому інтервалу. Наприклад, оцінка наближення диференційовної функції $f(x) \in C^{n+1}[a,b]$ поліномом Тейлора степеня n може бути отримана з інтегрального представлення залишкового члена похибки [див. приклад 1] у формі Лагранжа, Коші, Пеано, Шлемільха-Роше [1]. Нижче наведемо деякі відомі формули інтегрального представлення залишкових членів, які широко використовуються на практиці. Викладений загальний метод їх побудови використаний в даній роботі для побудови інтегрального представлення залишку наближення диференційовних функцій інтерполяційними кубічними поліномами Зламала-Женішека на довільному трикутнику.

1. Аналіз літературних джерел

В працях [1-14] сформульовані та доведені теореми існування та єдиності поліномів заданого степеня, які інтерполюють функцію $f(x,y)$ та її частинні похідні до заданого порядку у вершинах трикутника та у деяких точках на сторонах або всередині трикутника. В працях Ю.Н. Субботіна [9], [12], Байдакової Н.В. [13], Матвєєвої Ю.В. [14] досліджувалися оцінки наближення диференційовних функцій такими поліномами. Слід відмітити, що ці оцінки не використовували явних інтегральних представлень залишку наближення.

2. Відомі формули інтегрального представлення залишкових членів

1. Інтегральна формула для залишку наближення функції $f(x) \in C^n[a,b],\ n \ge 1$ поліномом Тейлора

$$T_{n-1}f(x) = \sum_{s=0}^{n-1} D^s f(x_0)\frac{(x-x_0)^s}{s!},$$

$$D^0 f(x_0) = f(x_0),\ D^s f(x_0) = \left.\frac{d^s f(x)}{dx^s}\right|_{x=x_0},\ s = 1,2,\ldots,$$

$$D^j T_{n-1} f(x)\Big|_{x=x_0} = D^j f(x)\Big|_{x=x_0},\ j = \overline{0,n-1}$$

за степенями має вигляд [14]

$$R_n f(x) = f(x) - T_{n-1}f(x) = \int_{x_0}^{x} D^n f(t)\frac{(x-t)^{n-1}}{(n-1)!}dt =$$

$$= (x-x_0)^n \int_0^1 D^n f(x_0 + t(x-x_0))\frac{(1-t)^{n-1}}{(n-1)!}dt.$$

Якщо в інтегралі зробити заміну

$$t = x_0 + (x-x_0) \Rightarrow dt = (x-x_0)du,$$
$$u = 0 \Rightarrow t = x_0,\ u = 1 \Rightarrow t = x.$$

то отримаємо інший вираз для залишку узагальнення якого будемо використовувати у двовимірному випадку

$$R_n f(x) = (x-x_0)^n \int_0^1 (D^n f)(x_0 + u(x-x_0))\frac{(1-u)^{n-1}}{(n-1)!}du =$$

$$= \int_0^1 \frac{d^n f(x_0 + u(x-x_0))}{du^n}\frac{(1-u)^{n-1}}{(n-1)!}du\,.$$

2. Інтегральна формула для залишку наближення функції $f(x) \in C^r[a,b],\ 1 \le r \le M$ інтерполяційним поліномом Лагранжа степеня $M-1$

$$L_{M-1}f(x) = \sum_{k=1}^{M} f(x_k)h_k(x),\ a = x_1 < \ldots < x_M = b,$$

$$h_k(x) = \prod_{i=1, i\ne k}^{M}\frac{(x-x_i)}{(x_k-x_i)},$$

$$L_{M-1}f(x)\big|_{x=x_i} = f(x)\big|_{x=x_i},\ i = \overline{1,M}$$

має вигляд [16]

$$R_M f(x) = f(x) - L_{M-1}f(x) =$$

$$= \sum_{k=1}^{M} h_k(x)\int_{x_k}^{x} D^r f(t)\frac{(x_k-t)^{r-1}}{(r-1)!}dt, 1 \le r \le M.$$

3. Інтегральна формула для залишку наближення функції $f(x) \in C^r[a,b], r \ge p \ge 2$ інтерполяційним

поліномом Ерміта степеня $n-1$, $n = Mp$

$$E_{n-1}f(x)=\sum_{k=1}^{M}\sum_{s=0}^{p-1}D^s f(x_k)\frac{(x-x_k)^s}{s!}h_{k,s}(x),$$

$$h_{k,s}(x)=w_k(x)\left\{w_k(x)^{-1}\right\}_{x_k}^{p-s-1}, w_k(x)=\prod_{i=1,i\neq k}^{M}(x-x_i)^p,$$

$$\left\{w_k(x)^{-1}\right\}_{x_k}^{p-s-1}=\sum_{j=0}^{p-s-1}D^j\left[w_k(x)^{-1}\right]\Big|_{x=x_k}\frac{(x-x_k)^j}{j!},$$

$$D^j E_{n-1}f(x)\Big|_{x=x_i}=D^j f(x)\Big|_{x=x_i}, i=\overline{1,M}, j=\overline{0,p-1}$$

має вигляд [15]

$$R_M f(x)=f(x)-E_{M-1}f(x)=$$

$$=\sum_{k=1}^{M}\sum_{s=0}^{p-1}\frac{(x-x_k)^s}{s!}h_{k,s}(x)\int_{x_k}^{x}D^r f(t)\frac{(x_k-t)^{r-s-1}}{(r-s-1)!}dt, p\le r\le n,$$

$$h_{k,s}(x)=\prod_{j=1,j\neq k}^{M}(x-x_j)^p\left\{\prod_{j=1,j\neq k}^{M}(x-x_j)^{-p}\right\}\Bigg|_{x_k}^{(p-s-1)},$$

$$\left\{g(x)\right\}\Big|_a^{(p-s-1)}=\sum_{s=0}^{p-s-1}D^s g(a)\frac{(x-a)^s}{s!}.$$

3. Загальний метод побудови вказаних формул

Цей метод можна сформулювати так. Встановлюється, що інтерполяційні формули Лагранжа та Ерміта є точними на поліномах степеня $n-1$. Наступним кроком методу є запис кожної величини $f(x_k)$ та $D^s f(x_k)$ за допомогою формули Тейлора у вигляді

$$f(x_k)=\sum_{j=0}^{r-1}D^j f(x)\frac{(x_k-x)^j}{j!}+$$
$$+\int_0^1\frac{d^r f(x_k+t(x-x_k))}{dt^r}\frac{(1-t)^{r-1}}{(r-1)!}dt, k=\overline{1,n}.$$

Підставляючи ці формули у формулу Лагранжа і враховуючи, що вона є точною на поліномах степеня $n-1$, приходимо до написаної в прикладі 2 формули для залишку. Аналогічно, при доведенні відповідної формули для залишку наближення поліномами Ерміта, використовуються такі формули Тейлора

$$D^s f(x_k)=\sum_{j=0}^{r-s-1}D^{s+j}f(x)\frac{(x_k-x)^j}{j!}+$$
$$+\int_0^1\frac{d^r f(x_k+t(x-x_k))}{dt^r}\frac{(1-t)^{r-1}}{(r-1)!}dt, k=\overline{1,M}.$$

4. Постановка задачі

Для побудови кубічних інтерполяційних поліномів Зламала-Женішека на трикутнику потрібно знати значення функції у вершинах і в центрі трикутника та значення перших частинних похідних у вершинах трикутника. Тому задача полягає у побудові точної формули для інтегрального представлення залишку наближення функцій вказаними інтерполяційними поліномами, метод побудови якої дозволив би знайти оцінки похибки для функцій r раз диференційовних ($2\le r\le 4$). Описаний вище загальний метод побудови явних інтегральних представлень залишкових членів вперше узагальнюється на випадок наближення диференційовних функцій інтерполяційними кубічними поліномами Зламала-Женішека.

5. Основні твердження даної роботи

Вважаємо заданими систему точок $A_k(X_k,Y_k)\in D=[0,1]^2, k=1,\dots,M$, яку ми тріангулюємо – розбиваємо на трикутники $T_{pqr}\subset D$ з вершинами A_p,A_q,A_r, та значення

$$D^\alpha f(X_k,Y_k), 0\le|\alpha|=\alpha_1+\alpha_2\le 1, f(X_{pqr},Y_{pqr}),$$

$$X_{pqr}=\frac{X_p+X_q+X_r}{3}, Y_{pqr}=\frac{Y_p+Y_q+Y_r}{3}.$$

Наведемо явні формули для базисних поліномів третього степеня поліноміальної кубічної інтерполяції Зламала-Женішека на трикутнику $T_{pqr}\subset D$ (див. [16])

$$w_{p,q}(x,y)=\begin{vmatrix}x & y & 1\\ X_p & Y_p & 1\\ X_q & Y_q & 1\end{vmatrix}=$$
$$=(y-Y_p)(X_q-X_p)-(Y_q-Y_p)(x-X_p),$$

$$h_{pqr}(x,y)=$$
$$=\frac{w_{p,q}(x,y)}{w_{p,q}(X_{pqr},Y_{pqr})}\frac{w_{q,r}(x,y)}{w_{q,r}(X_{pqr},Y_{pqr})}\frac{w_{r,p}(x,y)}{w_{r,p}(X_{pqr},Y_{pqr})},$$

$$h_{r,\beta}^{pqr}(x,y)=$$
$$=\frac{(x-X_r)^{\beta_1}(y-Y_r)^{\beta_2}}{\beta!}\cdot w_{p,q}^2(x,y)\cdot\left\{\frac{1}{w_{p,q}^2(x,y)}\right\}_{(X_r,Y_r)}^{1-|\beta|},$$

де

$$\left\{\frac{1}{u_{p,q}(x,y)}\right\}_{(X_r,Y_r)}^{1-|\beta|}=$$
$$=\sum_{0\le|\gamma|\le 1-|\beta|}\left(D^\gamma\frac{1}{u_{p,q}(x,y)}\right)_{(X_r,Y_r)}\frac{(x-X_r)^{\gamma_1}(y-Y_r)^{\gamma_2}}{\gamma!},$$
$$\gamma!=\gamma_1!\gamma_2!$$

Ці функції є поліномами третього степеня з властивостями

$$h_{pqr}(X_{pqr},Y_{pqr})=1, \tag{1}$$

$$D^\gamma h_{pqr}(X_i,Y_i)=0, 0\le|\gamma|\le 1, i\in\{p,q,r\}, \tag{2}$$

$$\gamma=(\gamma_1,\gamma_2), |\gamma|=\gamma_1+\gamma_2, D^\gamma=\frac{\partial^{|\gamma|}}{\partial x^{\gamma_1}\partial y^{\gamma_2}}, D^{0,0}h_{p,q,r}=h_{p,q,r}$$

та

$$h_{k,\beta}^{pqr}(X_\ell,Y_\ell)=\delta_{k,\ell}\delta_{0,|\beta|}; k,\ell\in\{p,q,r\},$$
$$0\le|\beta|\le 1, \beta=(\beta_1,\beta_2), |\beta|=\beta_1+\beta_2, \tag{3}$$
$$D^\gamma h_{k,\beta}^{pqr}(X_\ell,Y_\ell)=\delta_{k,\ell}\delta_{\gamma_1,\beta_1}\delta_{\gamma_2,\beta_2},$$
$$|\gamma|=1, \gamma=(\gamma_1,\gamma_2), |\gamma|=\gamma_1+\gamma_2.$$

Тобто вони є базисними функціями при побудові операторів двовимірної кубічної інтерполяції на кожному трикутнику $T_{pqr} \subset D$. Не обмежуючи загальності, будемо вважати, що довільний трикутник має вершини A_1, A_2, A_3 . В цьому випадку оператор [15]

$$Of(x,y) = \sum_{k=1}^{3} h_{k,0,0}(x,y) f(X_k, Y_k) + \sum_{k=1}^{3} h_{k,1,0}(x,y) f^{(1,0)}(X_k, Y_k) + \sum_{k=1}^{3} h_{k,0,1}(x,y) f^{(0,1)}(X_k, Y_k) + \Big[f(X_{pqr}, Y_{pqr}) - \sum_{k=1}^{3} h_{k,0,0}(X_{pqr}, Y_{pqr}) f(X_k, Y_k) - \sum_{k=1}^{3} h_{k,1,0}(X_{pqr}, Y_{pqr}) f^{(1,0)}(X_k, Y_k) - \sum_{k=1}^{3} h_{k,0,1}(X_{pqr}, Y_{pqr}) f^{(0,1)}(X_k, Y_k) \Big] h(x,y)$$

є оператором поліноміальної кубічної інтерполяції Зламала-Женішека на трикутнику з властивостями

$$D^{\alpha} Of(X_p, Y_p) = D^{\alpha} f(X_p, Y_p), p = 1,2,3;$$
$$0 \le |\alpha| = \alpha_1 + \alpha_2 \le 1, Of(X_{pqr}, Y_{pqr}) = f(X_{pqr}, Y_{pqr}), \quad (4)$$
$$X_{pqr} = \frac{X_1 + X_2 + X_3}{3}, Y_{pqr} = \frac{Y_1 + Y_2 + Y_3}{3}$$

Згідно з теорією [2-5] ці оператори є точними на кубічних поліномах 3-го степеня

$$Of(x,y) = f(x,y) \quad \forall f(x,y) = \sum_{0 \le |\beta| \le 3} a_{\beta} x^{\beta_1} y^{\beta_2} . \quad (5)$$

Для доведення цього достатньо відмітити, що поліном $\sum_{0 \le |\beta| \le 3} a_{\beta} x^{\beta_1} y^{\beta_2}$ є лінійною комбінацією десяти лінійно-незалежних функцій $x^{\beta_1} y^{\beta_2}, 0 \le |\beta_1 + \beta_2| \le 3$ і система лінійних алгебраїчних рівнянь (4) для знаходження невідомих коефіцієнтів a_{β} має розв'язок і цей розв'язок єдиний. Існування цього розв'язку випливає з того, що кубічний поліном $Of(x,y)$ задовольняє умови (4). Крім того, з припущення, що існує два таких інтерполяційних поліноми, які задовольняють умови (4), випливає, що їх різниця задовольняє однорідним інтерполяційним умовам, тобто обидва такі поліноми повинні бути однаковими. Таким чином, з тотожності (5) можна написати такі властивості вказаних операторів.

Властивість 1. $Oc = c \quad \forall c \in R$, тобто оператор Of є точним на сталих.

Наслідок 1. $\sum_{k=1}^{3} h_{k,0,0}(x,y) \equiv 1, (x,y) \in R^2$.

Наслідок 2. $\sum_{k=1}^{3} h_{k,0,0}(x,y) f(x,y) + \Big[f(x,y) - \sum_{k=1}^{3} h_{k,0,0}(X_{pqr}, Y_{pqr}) f(x,y) \Big] h(x,y) = f(x,y)$.

Властивість 2. Якщо $f(x,y) = x^m, 1 \le m \le 3$, то

$$\sum_{k=1}^{3} \Big[h_{k,0,0}(x,y) X_k^m + h_{k,1,0}(x,y) m X_k^{m-1} \Big] + \Big\{ X_{pqr}^m - \sum_{k=1}^{3} \Big[h_{k,0,0}(X_{pqr}, Y_{pqr}) X_k^m + h_{k,1,0}(X_{pqr}, Y_{pqr}) m X_k^{m-1} \Big] \Big\} \times h(x,y) = x^m .$$

Властивість 3. Якщо $f(x,y) = y^n, 1 \le n \le 3$, то

$$\sum_{k=1}^{3} \Big[h_{k,0,0}(x,y) Y_k^n + h_{k,0,1}(x,y) n Y_k^{n-1} \Big] + \Big\{ Y_{pqr}^n - \sum_{k=1}^{3} \Big[h_{k,0,0}(X_{pqr}, Y_{pqr}) Y_k^n + h_{k,0,1}(X_{pqr}, Y_{pqr}) n Y_k^{n-1} \Big] \Big\} \times h(x,y) = y^n .$$

Властивість 4. Якщо

$f(x,y) = x^m y^n, 1 \le m + n \le 3, m \ge 1, n \ge 1$, то

$$\sum_{k=1}^{3} \Big[h_{k,0,0}(x,y) X_k^m Y_k^n + h_{k,1,0}(x,y) m X_k^{m-1} Y_k^n + h_{k,0,1}(x,y) X_k^m n Y_k^{n-1} \Big] + \Big\{ X_{pqr}^m Y_{pqr}^n - \sum_{k=1}^{3} \Big[h_{k,0,0}(X_{pqr}, Y_{pqr}) X_k^m Y_k^n + h_{k,1,0}(X_{pqr}, Y_{pqr}) m X_k^{m-1} Y_k^n + h_{k,0,1}(X_{pqr}, Y_{pqr}) X_k^m n Y_k^{n-1} \Big] \Big\} \times h(x,y) \equiv x^m y^n ,$$

$$O(x-u)^{\alpha_1} (y-v)^{\alpha_2} \Big|_{u=x, v=y} = 0, \quad 1 \le \alpha_1 + \alpha_2 \le 3.$$

Ці властивості дозволяють довести наступну теорему.

Теорема 1. Для залишку $Rf(x,y) = (I - O) f(x,y)$ наближення функції $f(x,y) \in C^4(\overline{T}_{pqr})$ справедливе таке інтегральне представлення

$$R(x,y) = R00(x,y) + R10(x,y) + R01(x,y) + Rsr(x,y),$$

де

$$R00 f(x,y) = \sum_{v=1}^{3} h(x,y,p,q,r,0,0,v) \times \int_0^1 \frac{\partial^4 f((x,y) + t(x_v - x, y_v - y))}{\partial t^4} \frac{(1-t)^3}{3!} dt,$$

$$R10 f(x,y) = \sum_{v=1}^{3} h(x,y,p,q,r,1,0,v) \times \int_0^1 \frac{\partial^3 f^{(1,0)}((x,y) + t(x_v - x, y_v - y))}{\partial t^3} \frac{(1-t)^2}{2!} dt,$$

$$R01 f(x,y) = \sum_{v=1}^{3} h(x,y,p,q,r,0,1,v) \times \int_0^1 \frac{\partial^3 f^{(0,1)}((x,y) + t(x_v - x, y_v - y))}{\partial t^3} \frac{(1-t)^2}{2!} dt,$$

$$Rsrf(x,y) = h(x,y) \Bigg[\int_0^1 \frac{\partial^4 f((x,y) + t(X_{sr} - x, Y_{sr} - y))}{\partial t^4} \frac{(1-t)^3}{3!} dt - \bar{R}00 f(x,y) - \bar{R}10 f(x,y) - \bar{R}01 f(x,y) \Bigg],$$

де

$$\bar{R}00f(x,y)=\sum_{v=1}^{3}h(X_{sr},Y_{sr},p,q,r,0,0,v)\times$$
$$\times\int_0^1\frac{\partial^3 f((x,y)+t(x_v-x,y_v-y))}{\partial t^3}\frac{(1-t)^3}{3!}dt,$$
$$\bar{R}10f(x,y)=\sum_{v=1}^{3}h(X_{sr},Y_{sr},p,q,r,1,0,v)\times$$
$$\times\int_0^1\frac{\partial^3 f^{(1,0)}((x,y)+t(x_v-x,y_v-y))}{\partial t^3}\frac{(1-t)^2}{2!}dt,$$
$$\bar{R}01f(x,y)=\sum_{v=1}^{3}h(X_{sr},Y_{sr},p,q,r,0,1,v)\times$$
$$\times\int_0^1\frac{\partial^3 f^{(0,1)}((x,y)+t(x_v-x,y_v-y))}{\partial t^3}\frac{(1-t)^2}{2!}dt.$$

Доведення. Замінимо значення функції $f(x,y)\in C^4\left(\overline{T}_{pqr}\right)$ та значення її частинних похідних першого порядку у кутових точках і в центрі трикутника відповідними формулами Тейлора

$$f(X_k,Y_k)=\sum_{0\le s+t\le r}D^{s,t}(x,y)\frac{(X_k-x)^s(Y_k-y)^t}{s!t!}+$$
$$+\int_0^1\frac{\partial^{r+1}}{\partial t^{r+1}}f(x+t(X_k-x),y+t(Y_k-y))\frac{(1-t)^r}{r!}dt,$$
$$1\le r\le 4,$$

$$f(X_k,Y_k)=\sum_{0\le s+t\le 3}D^{s,t}f(x,y)\frac{(X_k-x)^s(Y_k-y)^t}{s!t!}+$$
$$+\int_0^1\frac{\partial^4}{\partial t^4}f(x+t(X_k-x),y+t(Y_k-y))\frac{(1-t)^3}{3!}dt,$$

$$f^{(1,0)}(X_k,Y_k)=\sum_{0\le s+t\le 2}D^{1+s,t}f(x,y)\frac{(X_k-x)^s(Y_k-y)^t}{s!t!}+$$
$$+\int_0^1\frac{\partial^3}{\partial t^3}f^{(1,0)}(x+t(X_k-x),y+t(Y_k-y))\times\frac{(1-t)^2}{2!}dt,$$

$$f^{(0,1)}(X_k,Y_k)=\sum_{0\le s+t\le 2}D^{s,t+1}f(x,y)\frac{(X_k-x)^s(Y_k-y)^t}{s!t!}+$$
$$\int_0^1\frac{\partial^3}{\partial t^3}f^{(0,1)}(x+t(X_k-x),y+t(Y_k-y))\times\frac{(1-t)^2}{2!}dt,$$

$$f(X_{pqr},Y_{pqr})=$$
$$=\sum_{0\le s+t\le 3}D^{s,t}f(x,y)\frac{(X_{pqr}-x)^s(Y_{pqr}-y)^t}{s!t!}+$$
$$+\int_0^1\frac{\partial^4}{\partial u^4}f(x+u(X_{pqr}-x),y+u(Y_{pqr}-y))\frac{(1-t)^3}{3!}dt.$$

В результаті отримаємо

$$Of(x,y)=\sum_{k=1}^{3}\left\{\sum_{0\le\alpha+\beta\le 1}\left[h_{k,0,0}(x,y)-\right.\right.$$
$$\left.-h_{k,0,0}(X_{pqr},Y_{pqr})h(x,y)\right]\times$$
$$\times\left[\sum_{0\le s+t\le 3}D^{s,t}f(x,y)\frac{(X_k-x)^s(Y_k-y)^t}{s!t!}+\right.$$
$$\left.\left.+\int_0^1\frac{\partial^4}{\partial t^4}f(x+t(X_k-x),y+t(Y_k-y))\frac{(1-t)^3}{3!}dt\right]\right\}+$$
$$+\sum_{k=1}^{3}\left\{\sum_{0\le\alpha+\beta\le 1}\left[h_{k,1,0}(x,y)-h_{k,1,0}(X_{pqr},Y_{pqr})h(x,y)\right]\times\right.$$
$$\times\left[\sum_{0\le s+t\le 2}D^{s,t}f^{(1,0)}(x,y)\frac{(X_k-x)^s(Y_k-y)^t}{s!t!}+\right.$$
$$\left.\left.+\int_0^1\frac{\partial^3}{\partial t^3}f^{(1,0)}(x+t(X_k-x),y+t(Y_k-y))\frac{(1-t)^2}{2!}dt\right]\right\}+$$
$$+\sum_{k=1}^{3}\left\{\sum_{0\le\alpha+\beta\le 1}\left[h_{k,1,0}(x,y)-h_{k,1,0}(X_{pqr},Y_{pqr})h(x,y)\right]\times\right.$$
$$\times\left[\sum_{0\le s+t\le 2}D^{s,t}f^{(0,1)}(x,y)\frac{(X_k-x)^s(Y_k-y)^t}{s!t!}+\right.$$
$$\left.\left.+\int_0^1\frac{\partial^3}{\partial t^3}f^{(0,1)}(x+t(X_k-x),y+t(Y_k-y))\frac{(1-t)^2}{2!}dt\right]\right\}+$$
$$+h(x,y)\left\{\sum_{0\le s+t\le 3}D^{s,t}f(x,y)\frac{(X_{pqr}-x)^s(Y_{pqr}-y)^t}{s!t!}+\right.$$
$$\left.+\int_0^1\frac{\partial^4}{\partial t^4}f(x+t(X_{pqr}-x),y+t(Y_{pqr}-y))\frac{(1-t)^3}{3!}dt\right\}.$$

Перепишемо цю формулу у вигляді

$$Of(x,y)=\sum_{k=1}^{3}\left\{f(x,y)+\right.$$
$$+\sum_{1\le s+t\le 3}D^{s,t}f(x,y)\frac{(X_k-x)^s(Y_k-y)^t}{s!t!}+$$
$$\left.+\int_0^1\frac{\partial^4}{\partial t^4}f(x+t(X_k-x),y+t(Y_k-y))\frac{(1-t)^3}{3!}dt\right\}\times$$
$$\times\left[h_{k,0,0}(x,y)-h_{k,0,0}(X_{pqr},Y_{pqr})h(x,y)\right]+$$
$$+\sum_{k=1}^{3}\left\{\sum_{0\le s+t\le 2}D^{1+s,t}f(x,y)\frac{(X_k-x)^s(Y_k-y)^t}{s!t!}+\right.$$
$$\left.+\int_0^1\frac{\partial^3}{\partial t^3}f^{(1,0)}(x+t(X_k-x),y+t(Y_k-y))\frac{(1-t)^2}{2!}dt\right\}\times$$
$$\times\left[h_{k,1,0}(x,y)-h_{k,1,0}(X_{pqr},Y_{pqr})h(x,y)\right]+$$
$$+\sum_{k=1}^{3}\left\{\sum_{0\le s+t\le 2}D^{s,t+1}f(x,y)\frac{(X_k-x)^s(Y_k-y)^t}{s!t!}+\right.$$

$$+\int_0^1 \frac{\partial^3}{\partial t^3} f^{(0,1)}\left(x+t\left(X_k-x\right), y+t\left(Y_k-y\right)\right)\frac{(1-t)^2}{2!}dt\Bigg\}\times$$
$$\times\left[h_{k,0,1}(x,y)-h_{k,0,1}\left(X_{pqr},Y_{pqr}\right)h(x,y)\right]+h(x,y)\times$$
$$\times\Bigg\{f(x,y)+\sum_{1\le s+t\le 3} D^{s,t} f(x,y)\frac{\left(X_{pqr}-x\right)^s\left(Y_{pqr}-y\right)^t}{s!t!}+$$
$$+\int_0^1 \frac{\partial^4}{\partial t^4} f\left(x+t\left(X_{pqr}-x\right), y+t\left(Y_{pqr}-y\right)\right)\frac{(1-t)^3}{3!}dt\Bigg\}.$$

В результаті для залишку наближення отримаємо формулу

$$f(x,y)-Of(x,y)=f(x,y)-f(x,y)\times$$
$$\times\sum_{k=1}^{3}\left[h_{k,0,0}(x,y)-h_{k,0,0}\left(X_{pqr},Y_{pqr}\right)h(x,y)\right]-$$
$$-\sum_{1\le s+t\le 3} D^{s,t} f(x,y)\sum_{k=1}^{3}\Bigg\{\frac{\left(X_k-x\right)^s\left(Y_k-y\right)^t}{s!t!}\times$$
$$\times\left[h_{k,0,0}(x,y)-h_{k,0,0}\left(X_{pqr},Y_{pqr}\right)h(x,y)\right]+$$
$$+D^{1,0}\frac{\left(X_k-x\right)^s\left(Y_k-y\right)^t}{s!t!}\times$$
$$\times\left[h_{k,1,0}(x,y)-h_{k,1,0}\left(X_{pqr},Y_{pqr}\right)h(x,y)\right]+$$
$$+D^{0,1}\frac{\left(X_k-x\right)^s\left(Y_k-y\right)^t}{s!t!}\times$$
$$\times\left[h_{k,0,1}(x,y)-h_{k,0,1}\left(X_{pqr},Y_{pqr}\right)h(x,y)\right]+$$
$$+\frac{\left(X_{pqr}-x\right)^s\left(Y_{pqr}-y\right)^t}{s!t!}h(x,y)\Bigg\}+$$
$$+\sum_{k=1}^{3}\int_0^1 \frac{\partial^4}{\partial t^4} f\left(x+t\left(X_k-x\right), y+t\left(Y_k-y\right)\right)\frac{(1-t)^3}{3!}dt\times$$
$$\times\left[h_{k,0,0}(x,y)-h_{k,0,0}\left(X_{pqr},Y_{pqr}\right)h(x,y)\right]+$$
$$+\sum_{k=1}^{3}\int_0^1 \frac{\partial^3}{\partial t^3} f^{(1,0)}\left(x+t\left(X_k-x\right), y+t\left(Y_k-y\right)\right)\frac{(1-t)^2}{2!}dt\times$$
$$\times\left[h_{k,1,0}(x,y)-h_{k,1,0}\left(X_{pqr},Y_{pqr}\right)h(x,y)\right]+$$
$$+\sum_{k=1}^{3}\int_0^1 \frac{\partial^3}{\partial t^3} f^{(0,1)}\left(x+t\left(X_k-x\right), y+t\left(Y_k-y\right)\right)\frac{(1-t)^2}{2!}dt\times$$
$$\times\left[h_{k,0,1}(x,y)-h_{k,0,1}\left(X_{pqr},Y_{pqr}\right)h(x,y)\right]+h(x,y)\times$$
$$\times\int_0^1 \frac{\partial^4}{\partial t^4} f\left(x+t\left(X_{pqr}-x\right), y+t\left(Y_{pqr}-y\right)\right)\frac{(1-t)^3}{3!}dt.$$

Враховуючи, що

$$f(x,y)-$$
$$-f(x,y)\sum_{k=1}^{3}\left[h_{k,0,0}(x,y)-h_{k,0,0}\left(X_{pqr},Y_{pqr}\right)h(x,y)\right]=0,$$

та групуючи доданки в останній формулі, отримаємо

$$f(x,y)-Of(x,y)=$$
$$=\sum_{1\le s+t\le 3} D^{s,t} f(x,y) O\left(\left(x-u\right)^s\left(y-v\right)^t\right)\Big|_{u=x,v=y}+$$
$$+\sum_{k=1}^{3}\int_0^1 \frac{\partial^4}{\partial t^4} f\left(x+t\left(X_k-x\right), y+t\left(Y_k-y\right)\right)\frac{(1-t)^3}{3!}dt\times$$
$$\times\left[h_{k,0,0}(x,y)-h_{k,0,0}\left(X_{pqr},Y_{pqr}\right)h(x,y)\right]+$$
$$+\sum_{k=1}^{3}\int_0^1 \frac{\partial^3}{\partial t^3} f^{(1,0)}\left(x+t\left(X_k-x\right), y+t\left(Y_k-y\right)\right)\frac{(1-t)^2}{2!}dt\times$$
$$\times\left[h_{k,1,0}(x,y)-h_{k,1,0}\left(X_{pqr},Y_{pqr}\right)h(x,y)\right]+$$
$$+\sum_{k=1}^{3}\int_0^1 \frac{\partial^3}{\partial t^3} f^{(0,1)}\left(x+t\left(X_k-x\right), y+t\left(Y_k-y\right)\right)\frac{(1-t)^2}{2!}dt\times$$
$$\times\left[h_{k,0,1}(x,y)-h_{k,0,1}\left(X_{pqr},Y_{pqr}\right)h(x,y)\right]+h(x,y)\times$$
$$\times\int_0^1 \frac{\partial^4}{\partial t^4} f\left(x+t\left(X_{pqr}-x\right), y+t\left(Y_{pqr}-y\right)\right)\frac{(1-t)^3}{3!}dt.$$

Таким чином, для залишку наближення отримаємо

$$f(x,y)-Of(x,y)=$$
$$=\sum_{k=1}^{3}\int_0^1 \frac{\partial^4}{\partial t^4} f\left(x+t\left(X_k-x\right), y+t\left(Y_k-y\right)\right)\frac{(1-t)^3}{3!}dt\times$$
$$\times\left[h_{k,0,0}(x,y)-h_{k,0,0}\left(X_{pqr},Y_{pqr}\right)h(x,y)\right]+$$
$$+\sum_{k=1}^{3}\int_0^1 \frac{\partial^3}{\partial t^3} f^{(1,0)}\left(x+t\left(X_k-x\right), y+t\left(Y_k-y\right)\right)\frac{(1-t)^2}{2!}dt\times$$
$$\times\left[h_{k,1,0}(x,y)-h_{k,1,0}\left(X_{pqr},Y_{pqr}\right)h(x,y)\right]+$$
$$+\sum_{k=1}^{3}\int_0^1 \frac{\partial^3}{\partial t^3} f^{(0,1)}\left(x+t\left(X_k-x\right), y+t\left(Y_k-y\right)\right)\frac{(1-t)^2}{2!}dt\times$$
$$\times\left[h_{k,0,1}(x,y)-h_{k,0,1}\left(X_{pqr},Y_{pqr}\right)h(x,y)\right]+h(x,y)\times$$
$$\times\int_0^1 \frac{\partial^4}{\partial t^4} f\left(x+t\left(X_{pqr}-x\right), y+t\left(Y_{pqr}-y\right)\right)\frac{(1-t)^3}{3!}dt.$$

Теорему 1 доведено.

Висновки

Тут у всіх випадках під знаком інтегралів приймають участь похідні $f^{(\alpha)}, |\alpha|=r=4$. Але і для $|\alpha|=r=2$ або $|\alpha|=r=3$ таким методом теж можна отримати інтегральне зображення залишку.

В подальшому планується знайти оцінку похибки для випадку, коли $f(x,y)\in C^m\left(\overline{T}_{pqr}\right), m=2,3,4$ та порівняти отримані результати з оцінками, отриманими іншими авторами без використання інтегральних формул для залишку.

Відмітимо, що для $|\alpha|=r=2$ та для $|\alpha|=r=3$ таких оцінок взагалі нема.

Список літератури: 1. Математическая энциклопедия: Гл.ред. И.М.Виноградов, [Текст] / т.5. Слу-Я –М., "Советская энциклопедия", 1984. -1248 стб., ил. **2.** *Zlamal, M.*

A finite element procedure of the second order accuracy [Текст] / M. Zlamal. // Numer. Math., 14 (1970), 394-402. **3.** *Zenisek, A.* Interpolation polynomials on the triangle [Текст] / A. Zenisek. // Numer. Math. 1970. Vol. 15. S. 283-296. **4.** *Zlamal, M.* Mathematical aspect of the finite element method [Текст] / M. Zlamal., A. Zenisek. // Technical, physical and mathematical principles of the finite element method (V. Kolar et. al. eds.) Praha: Acad. VED. 1971. P. 15-39. **5.** *Варга, Р.* Функциональный анализ и теория аппроксимации в численном анализе: Пер. с англ. [Текст] / Р. Варга. – М.: Мир, 1974. – 126 с. **6.** *Babushka, I.* On the engle condition in the finite element method [Текст] / I. Babushka, A.K. Aziz. // SIAM J. Numer. Anal. 1976. V. 13. №2. P. 214-226. **7.** *Bramble, J.H.* Triangular elements in the finite element method [Текст] / J.H. Bramble, M. Zlamal. // Math. Comp. 1970. v. 24. P. 809-820. **8.** *Субботин, Ю.Н.* Зависимость оценок многомерной кусочно полиномиальной аппроксимации от геометрических характеристик триангуляции [Текст] / Ю.Н. Субботин // Труды МИАН СССР, 1989. – Т. 189. – С. 117-137. **9.** *Латыпова, Н.В.* Погрешность кусочно-кубической интерполяции на треугольнике [Текст] / Н.В. Латыпова // Вестн. Удмрт. ун-та. Сер. Математика. – 2003. – С. 3-10. **10.** *Zenisek, A.* Maximum-angle condition and triangular finite elements of hermite type [Текст] / A. Zenisek // Math. Comp. 1995. V. 64. №211 P. 929-941. **11.** *Субботин, Ю.Н.* Новый кубический элемент в МКЭ [Текст] / Ю.Н. Субботин // Труды Института математики и механики. Теория функций: Сб. науч. трудов. Екатеринбург: УрО РАН. – 2005. – V. 11, №2. – С. 120-130. **12.** *Байдакова, Н.В.* Об одном способе эрмитовой интерполяции многочленами третьей степени на треугольнике [Текст] / Н.В. Байдакова // Труды Института математики и механики. Теории функций: Сб. науч. трудов. Екатеринбург: УрО РАН. 2005. V. 11. №2. P. 47-52. **13.** *Матвеева, Ю.В.* Об интерполяции кубическими многочленами третей степени на треугольнике с использованием смешанных производных [Текст] / Ю.В. Матвеева // Известия Саратовского университета. Новая серия. Сер. математика. Механика. Информатика. – 2007. – Т. 7, Вып. 1. – С. 28-32. **14.** *Никольский, С.М.* Курс математического анализа. [Текст] / С.М. Никольский // М.: Наука, 1973. — Том 1. – 431 с. **15.** *Литвин, О.М.* Побудова 2D кубічних інтерполяційних сплайнів класу $C^1(D)$ [Текст] / О.М. Литвин, О.О. Литвин, О.І. Денисова // Вісник Запорізького університету, 2011. – №1. – С. 66-74. **16.** *Литвин, О.М.* Методи обчислень. Додаткові розділи. [Текст] / О.М. Литвин – К.: Наукова думка, 2005. – 333 с.

Поступила до редколегії 12.11.2012

УДК 519.6

Интегральное представление остатка приближения дифференцируемых функций интерполяционными кубическими полиномами Зламала-Женишека / О.О. Литвин // Бионика интеллекта: науч.-техн. журнал. – 2013. – № 1 (80). – С. 62-67.

Впервые обобщается метод построения явных интегральных представлений остаточных членов на случай приближения дифференцируемых функций интерполяционными кубическими полиномами Зламала-Женишека.

Библиогр.: 16 назв.

UDC 519.6

Integral representation of the balance approximation of differentiable functions by interpolating cubic polynomials Zlamals-Zhenisheks / O.O. Lytvyn// Bionics of Intelligense: Sci. Mag. – 2013. – № 1 (80). – P. 62-67.

First generalized method of constructing explicit integral representations of the remainder terms in the case of approximation of differentiable functions by interpolating cubic polynomials Zlamala-Zhenisheka.

Ref.: 16 items.